

ності своїх обов'язків відповідно до цього або пов'язаних з ним законів України. Розмір таких штрафів визначається відповідними положеннями законів України і/або рішеннями судових органів України;

– застосування до конкретних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності й іноземних суб'єктів господарської діяльності індивідуального режиму ліцензування у випадках порушення такими суб'єктами положень Закону про ЗЕД щодо зазначених у ньому положень, що встановлюють певні заборони, обмеження або режими здійснення зовнішньоекономічні операції з дозволу держави;

– тимчасове призупинення зовнішньоекономічної діяльності у випадках порушення Закону про ЗЕД або пов'язаних з ним законів України, здійснення дій, що можуть навести шкоду інтересам національної економічної безпеки.

Таким чином, правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності сприяє подальшої інтеграції України у міжнародних відносинах з іншими країнами, дає можливість набути нового світогляду з питань пов'язаних з правовим оформленням та удосконаленням стосунків які будуть працювати у сфері різноманітності міжнародних стосунків.

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

*Перунова О.М., канд. юрид. наук, доцент
Снісаренко Р.П., здобувач вищої освіти
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Держава забезпечує захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання. Кожний суб'єкт господарювання відповідно до Господарського кодексу та Господарського процесуального кодексу України має право на захист своїх прав і законних інтересів. Права та законні інтереси зазначе-

них суб'єктів захищаються шляхом: визнання наявності або відсутності прав; визнання повністю або частково недійсними актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, актів інших суб'єктів, що суперечать законодавству, ущемляють права та законні інтереси суб'єкта господарювання; визнання недійсними господарських угод; відновлення становища, яке існувало до порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання; припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення; присудження до виконання обов'язку в натурі; відшкодування збитків; застосування штрафних санкцій; застосування оперативно-господарських санкцій; застосування адміністративно-господарських санкцій; установлення, зміни і припинення господарських правовідносин; іншими способами, передбаченими законом.

Державні гарантії прав і інтересів суб'єктів, що господарюють, можна розділити на:

– загальні, які полягають у тому, що держава гарантує суб'єктам господарювання, незалежно від обраних ними організаційно-правових форм господарської діяльності і форм власності, однакові права і створює рівні можливості для доступу до матеріально-технічних, фінансових, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів.

– майнові, які полягають у тому, що держава шляхом прийняття відповідного законодавства, створення спеціальних структур гарантує недоторканість їхнього майна і забезпечує захист права власності (ст. 13 Конституції України).

Порядок і форми захисту прав суб'єктів господарювання визначаються, насамперед, нормами Господарського процесуального кодексу України (ГПК), відповідно до якого господарські спори вирішуються в порядку позовного виробництва, а справи про банкрутство – також з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 30 червня 1999 р.

Спори вирішуються на підставі Конституції України, законів та інших нормативно-правових актів України, міжнародних договорів і угод, згода на обов'язковість застосування яких надана Верховною Радою України.

Особливу увагу законодавець приділяє захистові права власності, оскільки власність є основою існування й діяльності підприємців і підприємств будь-яких організаційно-правових форм. Передбачені чинним законодавством способи захисту права власності прийнято поділяти на:

– речово-правові – спрямовані на захист від безпосереднього неправомірного впливу будь-яких інших осіб. Одним із них є витребування власником майна з чужого незаконного володіння (віндикація). Позивачем у справі буде власник, із володіння якого майно вибуло без його відома. Власник може також подати в суд негаторний позов (позов про усунення будь-яких порушень його права власності, навіть якщо ці порушення не пов'язані з позбавленням володіння). Підставою для негаторного позову є порушення, що перешкоджають власникові здійснювати свої права користування й розпорядження майном. При цьому, хоча майно і не вибуває з володіння власника, використувати його за призначенням власник не має можливості;

– зобов'язально-правові – застосовуються, у випадку зобов'язальних, зокрема, договірних відносин між власником і особою, що необґрунтовано утримує майно (наприклад, коли орендар не повертає орендодавцеві-власникові його майно після закінчення терміну договору оренди).

За загальним правилом, встановленим ч. 1 ст. 5 ГПК України, сторони застосовують заходи досудового врегулювання господарського спору у випадках, передбачених ГПК, а також за домовленістю між собою, якщо це обумовлено договором.

Досудове врегулювання господарських спорів – це сукупність заходів, що підлягають здійсненню підприємствами та організаціями, права яких порушені, для безпосе-

реднього вирішення спорів, що виникли, з підприємствами та організаціями, які порушили майнові права та інтереси, до звернення з позовом до господарського суду.

Виходячи зі змісту чинного ГПК, можна виділити: загальний порядок досудового врегулювання господарських спорів (він регламентований нормами розділу II ГПК України – статті 5-11); спеціальний порядок досудового врегулювання господарських спорів (визначається нормами інших нормативно-правових актів), який застосовується щодо пред'явлення і розгляду претензій до органів транспорту та підприємств зв'язку.

Досудового врегулювання у відповідності до ст. 5 ГПК України потребують тільки ті господарські спори, що виникають із договору перевезення, договору про надання послуг зв'язку, а також договору, заснованого на державному замовленні (з цими спорам сторони можуть звертатися за захистом своїх законних інтересів у господарський суд лише після того, як контрагентові була направлена претензія, яку той або відхилив, або не дав на неї відповідь у термін, установлений чинним законодавством). В інших випадках процедура досудового врегулювання відбувається за згодою сторін, у випадках коли це прямо передбачено умовами укладеного між ними договору.

Недотримання порядку досудового врегулювання спорів є підставою для повернення позовної заяви (ст. 63 ГПК).

Досудове врегулювання спору, що виник внаслідок порушення прав і законних інтересів підприємства, здійснюється шляхом пред'явлення підприємством-потерпілим письмової претензії до підприємства-порушника.

Отже, установлені певні вимоги до змісту й форми претензії. Вона повинна бути викладена тільки в письмовій формі (ст. 6 ГПК).

Претензія підписується повноважною особою підприємства, організації або їхнім представником і надсила-

ється адресатові рекомендованим (цінним) листом або вручається під розписку.

Законодавством установлені два види термінів розгляду претензій:

– загальний (в місячний термін із дня її одержання);

– спеціальний (претензії, пов'язані з якістю й комплектністю продукції (товарів), розглядаються протягом двох місяців).

Установлено відповідні вимоги до форми й змісту відповіді на претензію. Насамперед, це тільки письмова форма відповіді.

Якщо у відповіді про визнання претензії не повідомляється про перерахування визнаної суми, то її заявник через 20 днів після одержання відповіді має право пред'явити в банк розпорядження про списання в безперечному порядку визнаної боржником суми. До розпорядження додається відповідь боржника, а якщо в ній не зазначений розмір визнаної суми, то додається також копія претензії.

Основним способом захисту порушених прав і законних інтересів громадян, підприємців і підприємств є судовий захист, здійснюваний від імені держави, який регламентується, насамперед, нормами Господарського процесуального кодексу України.

Звертання до суду за захистом – право підприємства, підприємця і будь-яка угода про відмову від такого права є недійсною (ст. 2 ГПК). Можлива лише відмова підприємства-позивача від уже заявленого позову, але це надалі позбавляє позивача права повторного звертання в суд із цими вимогами.

Правосуддя в господарських відносинах здійснюється господарськими судами. Відповідно до Закону України «Про господарські суди» систему спеціалізованих судових органів, що здійснюють правосуддя в господарських відносинах, складають Вищий господарський суд України,

апеляційні господарські суди регіонів, а також місцеві господарські суди.

При цьому господарським судам підвідомчі справи:

– про спори, що виникають при укладанні, зміні й розірванні господарських договорів – переддоговірні спори;

– про спори, що виникають при виконанні договорів;

– про спори, що виникають на інших підставах (наприклад, про відшкодування збитків, заподіяних підприємству в результаті виконання вказівок державних або інших органів);

– про визнання недійсними актів державних і інших органів на підставах, зазначених у законодавстві (наприклад, акту, що не відповідає компетенції органу або вимогам законодавства);

– за заявами органів Антимонопольного комітету України з питань, віднесених до його компетенції;

– про банкрутство.

Порядок розгляду справ і інші питання судової процедури визначаються Господарським процесуальним кодексом України.

При звертанні в господарський суд із позовом про захист своїх порушених прав підприємство або підприємець повинні сплатити державне мито.

Підприємства й підприємці (як позивачі, так і відповідачі) у господарському процесі користуються рівними процесуальними правами.

Підсумком судового вирішення будь-якого господарського спору є судові рішення – владний акт, що пов'язує правову норму з конкретним юридичним фактом і поширює дію норми на даний факт, установлює права й обов'язки конкретних суб'єктів права.

У залежності від підстав суд виносить рішення (при вирішенні спору по суті), постанови (у справах про банкрутство – постанова про визнання боржника банкрутом, постанови апеляційної й касаційної інстанції за результа-

тами перегляду винесених судом попередніх інстанцій рішень, ухвал, постанов) і ухвали (в інших випадках).

Рішення господарського суду набуває чинності після закінчення 10-денного терміну з дня його прийняття, а у випадку, якщо в судовому засіданні були оголошені тільки вступна й резолютивна частини рішення, воно набирає сили після закінчення 10-денного терміну з дня підписання рішення.

У випадку подачі апеляційної скарги або внесення прокурором апеляційного протесту рішення, якщо воно не скасоване, набуває чинності після розгляду справи апеляційною інстанцією.

Зміст і структура судового рішення повинні відповідати вимогам ст. 84 ГПК України. Судове рішення складається з вступної, описової, мотивувальної й резолютивної частин.

Надійний захист прав і інтересів суб'єктів господарювання, що охороняються забезпечує встановлений законодавством порядок перегляду судових рішень в апеляційному й касаційному порядку, у ході яких перевіряється законність і обґрунтованість прийнятих господарськими судами попередніх інстанцій рішень, ухвал і постанов.

Перегляд рішень, що не набули чинності, ухвал, постанов (у справах про банкрутство) у порядку апеляційного провадження здійснюють апеляційні господарські суди регіонів за апеляційними скаргами сторін у справі або апеляційними поданнями прокурора.

Апеляційна скарга або подання подається через місцевий господарський суд, що розглянув справу. Місцевий господарський суд у 5-денний термін направляє отриману апеляційну скаргу або подання разом із справою до апеляційного господарського суду (статті 91 і 92 ГПК).

Апеляційна скарга подається, а апеляційне подання вноситься протягом 10 днів із дня ухвалення рішення місцевим господарським судом, а у випадку якщо в судовому

засіданні були оголошені тільки вступна й резолютивна частини рішення – із дня підписання рішення, оформленого у відповідності до ст. 84 ГПК України. Відновлення пропущеного процесуального терміну подачі апеляційної скарги можливе протягом трьох місяців із дня ухвалення рішення місцевим господарським судом (ст. 93 ГПК).

Апеляційний господарський суд переглядає справу за правилами розгляду цих справ у першій інстанції з деякими обмеженнями (ст. 101 ГПК – позбавлення права приймати додаткові докази, за винятком тих випадків, коли заявник обґрунтував неможливість їхньої подачі суду першої інстанції причинами, що не залежать від нього, неприйняття вимог, що не були предметом розгляду в суді першої інстанції).

Перегляд в апеляційному порядку рішень місцевих господарських судів здійснюється колеґіями в складі трьох суддів.

Апеляційна скарга (подання) на рішення місцевого господарського суду розглядається у 2-місячний термін з дня надходження справи разом з апеляційною скаргою (поданням) в апеляційну інстанцію. За підсумками розгляду апеляційної скарги (подання) апеляційний господарський суд приймає постанову, що набуває чинності з дня її прийняття.

Перегляд рішень місцевих судів, що набули чинності, й постанов апеляційних судів регіонів у порядку касаційного провадження здійснюється Вищим господарським судом України.

Касаційна скарга може бути подана протягом 1 місяця з дня набуття чинності закону рішення місцевого господарського суду або апеляційного господарського суду. У ній не допускаються посилання на недоведеність тих або інших обставин справи (ст.ст. 109-111 ГПК).

У касаційній інстанції скарга (подання) розглядається за правилами розгляду справ у судах першої інстанції, за винятком процесуальних дій, пов'язаних зі встановленням

обставин справи і їхнім доведенням. Касаційна інстанція на підставі установлених фактичних обставин справи перевіряє застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального й процесуального права.

Касаційна скарга (подання) розглядається у 2-місячний термін з дня надходження справи разом із касаційною скаргою (поданням) у Вищий господарський суд України.

За підсумками розгляду касаційної скарги (подання) суд приймає постанову, що набуває чинності з дня її прийняття.

Касаційній інстанції надане право скасування рішень або постанов попередніх інстанцій і передачі справи на новий розгляд у суд першої інстанції.

Перегляд постанови Вищого господарського суду України, прийнятої за результатами перегляду рішення місцевого господарського суду, що набуло чинності, або постанови апеляційного господарського суду з ініціативи сторони або Генерального прокурора України, здійснюється Верховним Судом України.

Оскарження постанов Вищого господарського суду України у Верховний Суд України можливе з досить обмеженого кола найбільш вагомих підстав, ігнорування яких здатне дестабілізувати судову систему в цілому. Наприклад, застосування Вищим господарським судом нормативно-правового акта, що суперечить Конституції України; виявлення різного застосування Вищим господарським судом того самого положення закону або іншого нормативно-правового акта в аналогічних справах (ст. 111 ГПК).

Касаційна скарга або подання на постанову Вищого господарського суду можуть бути подані не пізніше 1 місяця з дня його прийняття, однак у випадку виникнення підстав для оскарження постанови Вищого господарського суду після закінчення встановленого терміну, незважаючи на закінчення цього терміну, Верховний Суд України зо-

бов'язаний прийняти касаційну скаргу (подання) до свого провадження.

Тривалість провадження за касаційною скаргою на постанову Вищого господарського суду не може перевищувати 1 місяця.

За результатами розгляду касаційної скарги (подання) більшістю голосів суддів, що брали участь у перегляді постанови Вищого господарського суду, вноситься постанова Верховного Суду України. Вона є остаточною й оскарженню не підлягає.

Додатковою гарантією прав суб'єктів господарювання служить те, що рішення, ухвали, постанови господарського суду можуть бути переглянуті за ново виявленими обставинами.

Відповідно до ст. 112 ГПК господарський суд може переглянути прийняте ним рішення, що набуло чинності, за ново виявленими обставинами, які мають істотне значення для справи і не могли бути відомі заявникові (наприклад, подання експертом неправильного висновку, що був покладений в основу судового рішення, неправильний переклад документів або пояснень учасників процесу; надання недостовірних або фальсифікованих документів).

Право ініціювання перегляду справи за ново виявленими обставинами надано стороні й прокуророві, які можуть протягом 2 місяців із дня встановлення цих обставин звернутися до суду, який виніс судове рішення, із заявою (поданням) про його перегляд.

Суд розглядає заяву (подання) про перегляд судового рішення (постанови, ухвали) протягом 1 місяця і за його результатами вносить: рішення – у випадку зміни або скасування рішення; постанову – у випадку зміни або скасування постанови; ухвалу – у випадку зміни або скасування ухвали або залишення рішення, постанови, ухвали без змін.

Найважливішим елементом захисту прав підприємств і підприємців є ефективна робота правового механізму ви-

конання судових рішень, у зв'язку з цим велике значення для всіх судів, у тому числі і господарських, має виконавче провадження – завершальна стадія судового процесу. Документом, що видається господарським судом на виконання рішення, ухвали, постанови, є наказ суду, що видається або висилається стягувачеві після набуття судовим рішенням чинності. Наказ може бути пред'явлений до виконання не пізніше 3 місяців із дня ухвалення рішення, ухвали або постанови.

Основні положення про порядок виконання рішень господарських судів, ухвал і постанов регламентуються розділом XIV ГПК України (статті 115 – 122), а також Законом України «Про виконавче провадження».

Господарські спори можуть розглядатися не тільки господарськими судами. Відповідно до діючого законодавства підприємства мають право передати підвідомчий господарським судам спор на вирішення до третейського суду.

Загального закону, що регулює діяльність третейських судів, в Україні немає. На сьогодні порядок вирішення господарських спорів третейськими судами України регулюється Положенням про третейський суд для розгляду господарських спорів між об'єднаннями, підприємствами, організаціями й установами, затвердженим Держарбітражем Союзу РСР 30 грудня 1975 р. (зі змінами й доповненнями від 10 вересня 1987 р. і 28 червня 1991 р.).

Положенням встановлено, що сторона, що визнала за необхідне передати спір на вирішення до третейського суду, повідомляє про це іншій стороні рекомендованим листом і вказує особу або осіб, яких вона обрала третейськими суддями. При цьому повинна бути згода зазначених осіб на участь як третейських суддів. Інша сторона, одержавши таке повідомлення, у 10-денний термін повинна дати письмову згоду або направити заперечення. Третейський суд обирається в складі одного або іншої непарної кількості суддів.

При відмові від розгляду господарської суперечки в третейському суді або неотримання відповіді у встановлений термін спір передається на розгляд господарського суду з підсудності.

У третейському суді спір розглядається протягом місяця з дня надходження позовної заяви. Рішення третейського суду викладається в письмовій формі і підписується суддями.

Крім того, чинне законодавство України передбачає розгляд деяких категорій спорів в інших спеціально створених третейських судах (наприклад, Міжнародному комерційному арбітражі при Торгово-промисловій палаті України).

Таким чином, господарське законодавство сформульовано певні способи і прийоми за допомогою яких суб'єкт господарювання може захистити свої законні інтереси, відстояти їх за допомогою норм права, це в свою чергу дає можливість здійснити конкретні дії, спрямовано на поновлення порушеного чи оскарженого права.

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СТАТУТУ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ ДЕРЖАВИ

Репенько І.Г., здобувач вищої освіти

*Науковий керівник: Перунова О.М., канд. юрид. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Сьогоднішній стан економічної ситуації в Україні є дуже скрутним і це безперечно стосується варварської війни, яку розв'язала наша «сусідка» держава. Підприємству прийшлося не просто, це виражалося в неможливості взагалі здійснювати елементарну господарську діяльність, багато з них на початку війни вимушені бути зупинити свої економічні, зобов'язальні права та обов'язки. А також слід зауважити, що більша частина з цих юридичних осіб,